

O'QUVCHILARNING KELAJAK KASBINI TANLASHIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O'RNI VA AHAMIYATI

Karshibayeva Manzura Tojiboyevna

Samarqand viloyati Urgut tuman

81- umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning kelajak kasbini tanlash jarayonida psixologik xizmatning o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Kasb tanlashning psixologik asoslari, o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlari, qiziqish va qobiliyatlarining kasbiy yo'nalishni belgilashdagi roli ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, maktab psixologining diagnostik, maslahat berish, rivojlantiruvchi va profilaktik faoliyati orqali o'quvchilarda ongli kasb tanlash ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Maqolada psixologik xizmatning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholashi va kelajak kasbini ongli tanlashiga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Kasb tanlash, psixologik xizmat, o'quvchi shaxsi, kasbiy yo'naltirish, qobiliyat, qiziqish, motivatsiya, maktab psixologi, individual xususiyatlar, diagnostika, maslahat, rivojlantirish, ongli tanlov.

Kirish

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti va mehnat bozoridagi tez o'zgarishlar yosh avloddan o'z kelajagini ongli ravishda rejalashtirishni talab etmoqda. Ayniqsa, o'quvchilarning kelajak kasbini to'g'ri tanlashi ularning hayotiy muvaffaqiyati, shaxsiy qoniqishi va ijtimoiy faolligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan kasb tanlash jarayonida psixologik xizmatning o'rni va ahamiyati alohida dolzarblik kasb etadi. Kasb tanlash murakkab psixologik jarayon bo'lib, u shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari, qadriyatlari hamda ichki motivatsiyasi bilan chambarchas bog'liqdir. O'quvchi o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholay olmasa yoki kasblar haqida yetarli tasavvurga ega bo'lmasa, noto'g'ri kasbiy tanlovlar yuzaga kelishi mumkin. Bu esa kelajakda kasbiy qoniqmaslik va ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarga olib keladi. Shu sababli maktabda psixologik xizmatni samarali tashkil etish, o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish va ularni to'g'ri kasbga yo'naltirish muhim vazifalardan biridir. Maktab psixologi o'quvchilarning qobiliyat va qiziqishlarini aniqlash, ularning shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashish hamda ongli kasb tanlashga yo'naltirishda asosiy mutaxassis sifatida faoliyat yuritadi. Psixologik xizmatning kasbga yo'naltirishdagi ahamiyati shundaki, u o'quvchilarga o'zini anglash, real imkoniyatlarini baholash va kelajakdagi kasbiy yo'nalishini to'g'ri

belgilashga yordam beradi. Bu jarayonda diagnostika, maslahat berish, profilaktika va rivojlantiruvchi ishlar muhim o‘rin tutadi.

ASOSIY QISM

O‘quvchilarning kelajak kasbini tanlash jarayoni shaxsning individual-psixologik xususiyatlari, ijtimoiy muhit, ta’lim darajasi hamda ichki motivatsiyasi bilan chambarchas bog‘liq murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayonda psixologik xizmat muhim o‘rin tutib, o‘quvchilarga ongli va to‘g‘ri kasbiy yo‘nalishni tanlashda ilmiy-amaliy yordam ko‘rsatadi. Psixologik xizmatning asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini chuqur o‘rganishdir. Bunda ularning qiziqishlari, qobiliyatlari, temperament xususiyatlari, o‘z-o‘zini baholash darajasi va motivatsion yo‘nalishlari aniqlanadi. Ushbu ma’lumotlar asosida har bir o‘quvchining individual imkoniyatlariga mos kasbiy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Kasb tanlashda qiziqish va qobiliyatlarning uyg‘unligi juda muhim ahamiyatga ega. Agar o‘quvchi o‘z qiziqishiga mos, ammo qobiliyatiga mos kelmaydigan kasbni tanlasa yoki aksincha, qobiliyat bo‘lsa-da qiziqish bo‘lmasa, kelajakda kasbiy qoniqmaslik holatlari yuzaga kelishi mumkin. Psixologik xizmat aynan shu muvozanatni aniqlash va to‘g‘ri yo‘naltirish vazifasini bajaradi.

Maktab psixologi kasbga yo‘naltirish jarayonida diagnostik metodlardan keng foydalanadi. Psixologik testlar, so‘rovnomalar, suhbatlar va kuzatuvlar orqali o‘quvchilarning kasbiy moyilliklari aniqlanadi. Bu jarayon o‘quvchining o‘zini yaxshiroq anglashiga va real imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashiga yordam beradi. Shuningdek, psixologik maslahat berish faoliyati ham muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilar ko‘pincha turli kasblar haqida to‘liq ma’lumotga ega bo‘lmaganligi sababli ikkilanish holatiga tushib qoladilar. Psixolog ularga kasblar haqida ma’lumot berish, muqobil variantlarni tahlil qilish va ongli qaror qabul qilishga yo‘naltirish orqali yordam ko‘rsatadi. Rivojlantiruvchi ishlar esa o‘quvchilarning kasbiy qobiliyatlarini shakllantirish va mustahkamlashga qaratilgan. Turli treninglar, kasbga yo‘naltiruvchi mashg‘ulotlar, amaliy loyihalar va guruhviy ishlanmalar orqali o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va mas’uliyat hissi rivojlantiriladi.

Profilaktik faoliyat esa noto‘g‘ri kasb tanlashning oldini olishga xizmat qiladi. Psixolog o‘quvchilarda o‘z imkoniyatlarini noto‘g‘ri baholash, tashqi bosim ta’sirida qaror qabul qilish yoki real bo‘lmagan kasbiy orzular shakllanishining oldini olishga yordam beradi. Shuningdek, kasbga yo‘naltirish jarayonida o‘qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchilar o‘quvchilarning darsdagi faolligi va qobiliyatlarini kuzatib boradi, ota-onalar esa farzandining qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlab, unga erkin tanlov imkoniyatini yaratishi lozim. Ushbu hamkorlik kasb tanlash jarayonining samaradorligini oshiradi.

XULOSA

O'quvchilarning kelajak kasbini tanlash jarayoni ularning hayot yo'lini belgilovchi eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonning to'g'ri va ongli amalga oshirilishi shaxsning kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyati, ijtimoiy moslashuvi hamda hayotiy qoniqishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kasb tanlashda psixologik xizmatning o'rnini juda muhim bo'lib, u o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish, qiziqish va qobiliyatlarini aniqlash hamda ularni to'g'ri kasbiy yo'nalishga yo'naltirishda asosiy omil hisoblanadi. Psixologik diagnostika, maslahat berish, rivojlantiruvchi va profilaktik ishlar orqali o'quvchilarda o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholash va ongli qaror qabul qilish ko'nikmalari shakllantiriladi. Shuningdek, o'qituvchilar va ota-onalar bilan hamkorlik kasbga yo'naltirish jarayonining samaradorligini oshiradi. Qo'llab-quvvatlovchi muhit o'quvchilarning o'ziga ishonchini mustahkamlaydi va ularni kelajak kasbini to'g'ri tanlashga undaydi. Xulosa qilib aytganda, psixologik xizmatning samarali tashkil etilishi o'quvchilarning ongli kasb tanlashini ta'minlaydi va ularning kelajakdagi kasbiy hamda shaxsiy rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o'smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To'xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.